

Pere A. Pons

El mercader de Venècia és la darrera adaptació cinematogràfica que s'ha fet d'una obra de Shakespeare, l'ha dirigida Michael Radford i, naturalment, es pot afirmar que és molt bona, o almenys que està òbviament molt bé. I dic naturalment i òbviament perquè, si tenim en compte que els actors i les actrius, tant els principals com els secundaris, són tots magnífics, talentosos o solvents, si tenim en compte també que els mitjans de producció de què ha disposat el director han estat ben generosos, la qual cosa es nota sobretot per una ambientació d'època -vestuari, decorats, atmosfera- que és una pura orfebreria, i si tenim en compte, finalment, que el text de Shakespeare és, com sempre, literàriament insuperable (divertit i inflammat, entretingut i emotiu i profund, exaltat, ferotge, llampant i insondable, és a dir, menys un text literari que un fenomen natural portentós), doncs resulta molt difícil no considerar que una certa qualitat del producte final era ja d'entrada molt previsible, molt natural, òbvia a priori i, fins i tot, per part dels espectadors, més es-

pecialment exigible que altres vegades. (És per tot això que són tan escandalosos, o que haurien de ser-ho, els disbarats "creatus" comesos per tants possissos creadors "personals", com per exemple els d'aquella fembra maldestra -no en record el nom- que va dirigir fa poc un Titus Andrònic amb Anthony Hopkins, o els d'aquell terrorista estètic anomenat Calixto Bieito, els quals agafen Shakespeare i el vulgaritzen i se'l carreguen tot creient-se o fent veure que el recreen o el renoven o el modernitzen, com si al Great Will li calgués cap baby-sitter!).

Tornem, però, a l'adaptació de Michael Radford (que és bona, però que podria haver estat molt millor...). Tornem-hi, sobretot, per fixar-nos en les interpretacions; sobretot, en la que fa Al Pacino del personatge de Shylock (gràcies a la qual la pel·lícula no és molt pitjor...). No l'interpreta, el viu. No el viu, l'inventa. No l'inventa, sinó que és com si Shakespeare, en comptes de crear el personatge fictici d'un jueu usurer anomenat Shylock, hagués creat un home real anomenat Al Pacino interpretant (no interpretant, vivint; no vivint, inventant) el personatge fictici d'un jueu

usurer anomenat Shylock. Justament per això, aquesta de Pacino és, segons la meua opinió, la millor interpretació cinematogràfica que s'ha fet mai d'un personatge de Shakespeare (només se li poden comparar l'Othello i el Sir John Falstaff de l'imperial Orson Welles, i aquí que em perdonin l'hiperbòlic i genialment vitalista Kenneth Brannagh, John Gielgud el reialment eteri i aquell perfeccionista exquisit de nom Laurence Olivier): perquè l'espectador, en contemplar la pantalla plena de Pacino fent de Shylock, no assisteix només a una exhibició interpretativa oferta per un gran actor, impressionant tècnicament i emocionant i persuasiva, sinó també i sobretot a la vida d'un home que no va existir però que, gràcies a un altre home, que és actor però això ara no importa, s'imposa com a irrefutablement real, tant com només són reals els fenòmens o els éssers que han estat creats a mitges entre la vida i l'art (sí, tan real que, si el punxes, segur que sagna).

Explicar el perquè de la grandesa de l'art, justificar i demostrar la qualitat d'una obra o d'una composició artística, d'una música, d'un poema o d'una interpretació, voler-ne analitzar els me-

Al Pacino.

canismes i els ressorts sobre els quals es crea i es fonamenta la seva excel·lència, quan no és un exercici de pura lírica és una empresa quasi impossible. Per explicar-ne la grandesa, per comprovar-la i mesurar-la, el millor, en tot cas, és observar les conseqüències que provoca l'obra en qüestió, la magnitud de l'èxtipor que suscita en els espectadors, l'abast de la commoció amb què els trasbalsa, la manera com els refà íntimament i com els obliga a posicionar-se, racionalment i sentimentalment, davant un material -un món- estètic i moral que d'entrada ells ignoraven o potser fins i tot rebutjaven. En el cas de *El mercader de Venècia* de Michael Radford, aquestes conseqüències són molt sorprenents, almenys ho han estat molt per a mi. Perquè, si bé és cert que allò que millor caracteritza i defineix les obres de Shakespeare és que cada personatge, sigui qui sigui, sigui com sigui, en parlar convenç sempre l'espectador de les seves raons, de les seves passions, de les seves bondats i les seves maldats, de les seves fúries i les seves eufòries, també ho és que, aquest tret, en darrera instància, no evita que els especta-

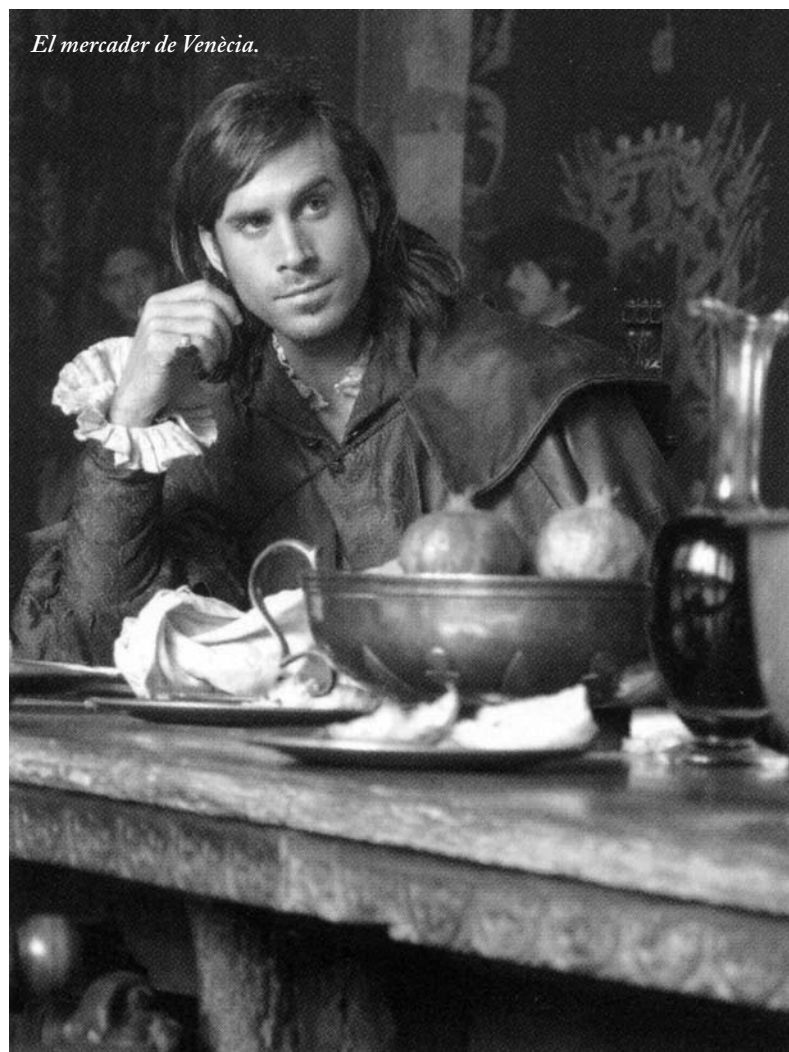
dors, que per instint són quasi sempre visceralment i maniqueus, sovint es decantin a favor o en contra del personatge en qüestió; és a dir: el trobin bo o el trobin dolent, ni que sigui en comparació o en funció d'un o d'uns altres personatges, i li vulguin bé o li vulguin mal.

En *El mercader de Venècia*, especialment en el cas del personatge de Shylock, aquesta operació sentimental de resolució maniquea acaba resultant especialment inevitable, sobretot en l'escena en què el jueu exigeix l'unça de carn a Antonio perquè aquest no li ha tornat els diners que li va prestar. És, aquesta, l'escena decisiva de l'obra, en la qual es resoldrà el destí de tots i cada un dels personatges: Shylock serà castigat per usurer i per jueu, Antonio se salvarà i podrà ser feliç veient feliç el seu estimat amic Bassanio, el qual al seu torn serà feliç amb el seu amic rescatat i amb la seva nova esposa, la bella i gràcil i astuta Pòrcia, que disfressada d'advocat és qui en definitiva salva Antonio per afavorir Bassanio i castigar el mal jueu, i així posar les coses al seu lloc i restaurar l'ordre... A la vegada, també és en aquesta escena en la qual el des-

tí emocional de l'espectador es descabdellará. En teoria, i segons una certa lògica argumental i humana, en favor dels herois triomfadors. Com no sentir simpatia pel dissolt però sincer i lleial Bassanio? Com no patir per Antonio, tan generós i tan atribulat, quan és a punt de morir per haver fet un favor al seu amic de l'ànima? Com no rendir-se davant les heterogènies llums de Pòrcia, tan llesta, tan bella? I, a la fi, com no desitjar que tots plegats puguin viure per sempre feliços, amb els seus amics i els seus amors: la vida com una festa i Venècia una invitació?

Seria inhumà, doncs, no sentir tot això, no gaudir veient-los a ells contents i a Shylock humiliat, definitivament vençut, castigat pel seu cor malaltissament monetari. I, tanmateix, en veure aquesta pel·lícula, segur que molts espectadors, si els passa el mateix que a mi, no ho tendran tan clar, a favor de qui van, a favor de qui senten. Al contrari: si els passa el mateix que a mi, sortiran del cine furiosos, trasbalsats per la injustícia comesa, sortiran fatigats després d'haver desitjat sense profit que Shylock es cobrés els seus interessos sanguinosos tallant-li a Antonio (generós, sí, però sobretot un prepotent intolerable que ha escopit i ha insultat Shylock sempre que ha pogut) el bocí de carn que aquest li devia, i sortiran maleint les habilitats mentideres de Pòrcia, una noieta deliciosa, sí, però que es fica allà on no la demanen, una noieta bella i juganera que castiga Shylock quan no en sap res, i, també, sortiran desitjant que Bassanio acabi malament, podrit entre excessos, massa temptat pels plaers mundanals, devorat pròdigament per dies viciosos i actes frívols...

Sortiran, en fi, pensant que, en tancar-se la porta que clou la pel·lícula i separa irremissiblement els cristians (en companyia refugiats dintre casa) del jueu derrotat (que resta sol i a la intempèrie), ells, sense entendre ben bé per què, haurien preferit quedar-se fora. I aleshores, potser, alguns espectadors comprendran que tot el que senten, la ràbia i la compassió i la pena, és perquè Shakespeare i Pacino s'han posat d'acord, igual com cada nit al cel s'hi posen, per fascinar i fer un inquietant favor als homes i al món, la fosca i les estrelles. ■

El mercader de Venècia.